

EN STENSTRÄNG I RÅBYSKOGEN

Arkeologisk undersökning av L2003:9957/RAÄ 317:1, Fastighet Västerås 4:3,
Västerås, Västerås kommun, Västmanlands län

DANIEL MATSENIUS

Rapporter från Arkeologikonsult 2020:3289

ARKEOLOGIKONSULT
Optimusvägen 14
194 34 Upplands Väsby
Tel: 08-590 840 41

www.arkeologikonsult.se

OMSLAGSBILD: Stensträngen efter framtagning, fotograferad från söder.

ALLMÄNT KARTMATERIAL:

Fastighetskartan: © Lantmäteriet Dnr: 50007066_140003
Terrängkartan, samt GSD-Översiktskartan: Lantmäteriet (CC0)

© Arkeologikonsult 2020

Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY.
Villkor finns tillgänglig på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>

EN STENSTRÄNG I RÅBYSKOGEN

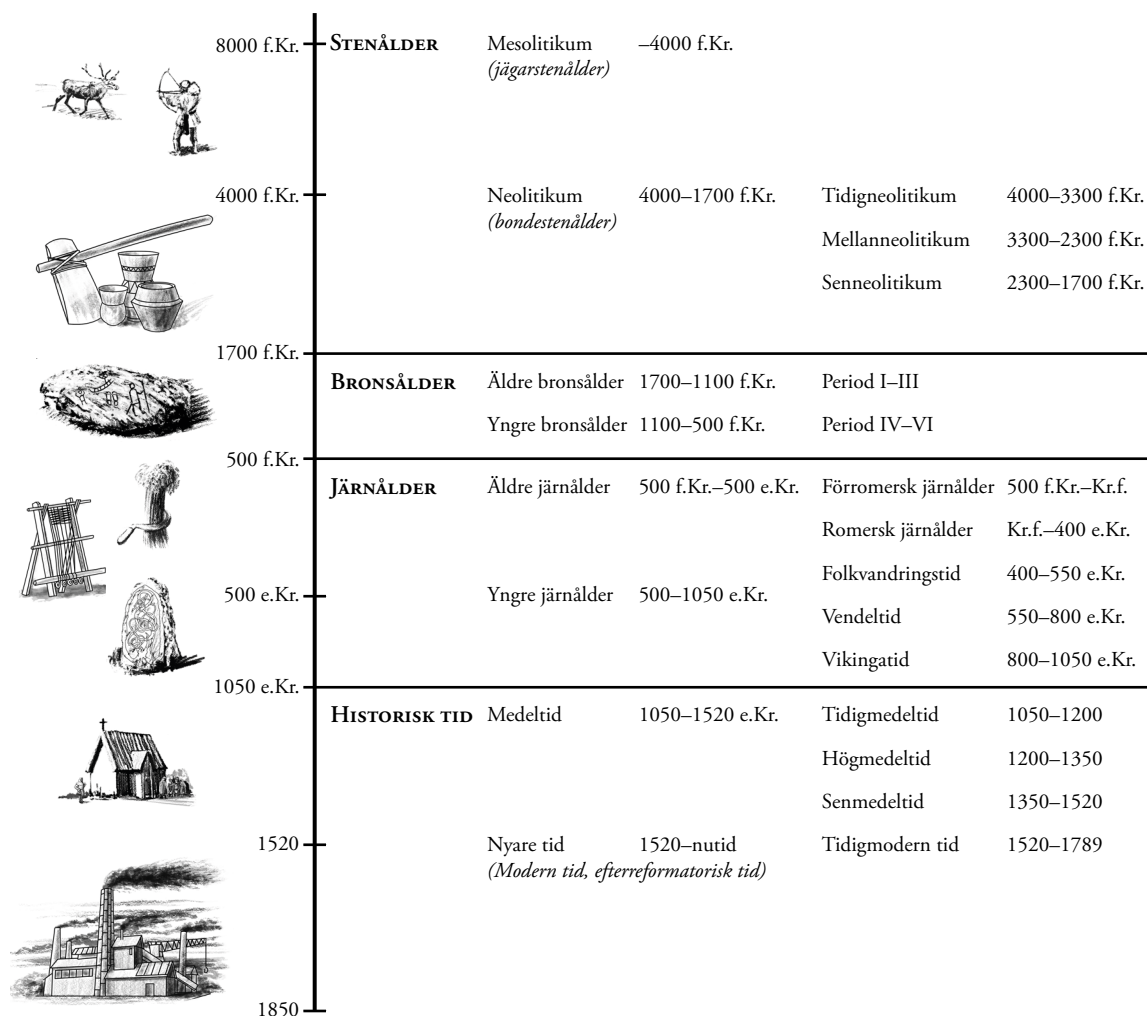
Arkeologisk undersökning av L2003:9957/RAÄ 317:1, fastighet Västerås 4:3, Västerås, Västerås kommun, Västmanlands län

DANIEL MATSENIUS

Rapporter från Arkeologikonsult 2020:3289

ARKEOLOGISK PERIODINDELNING

ANTIKVARISK BEDÖMNING

Antikvarisk bedömning anger hur man enligt kulturmiljölagen (1988:950), och till viss del även skogsvårdslagen (1979:429), bedömt lämningen och dess eventuella lagskydd vid registreringstillfället. Den slutgiltiga bedömningen görs alltid av Länsstyrelsen.

Fornlämning är en lämning som omfattas av skydd enligt kulturmiljölagen. För att en lämning ska kunna bedömas som fornlämning krävs att den tillkommit före 1850, är en lämning efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergiven. Det är förbjudet att utan tillstånd från länsstyrelsen rubba, ta bort, gräva ut eller på annat sätt ändra eller skada en fast fornlämning.

Möjlig fornlämning innebär att man vid registreringstillfället inte kunnat ta ställning till om lämningen är en fornlämning

eller inte. Lämningen måste vara bekräftad i fält. Möjlig fornlämning kan även anges för en lämning som har undersökts i samband med en arkeologisk undersökning, men där man inte fastställt lämningens utbredning.

Övrig kulturhistorisk lämning används för kulturhistoriska lämningar som har tillkommit efter 1850, men som ändå anses ha ett antikvariskt värde. Bedömningen används även för vissa lämningar som inte uppvisar fysiska spår, t.ex. fyndplats eller plats med tradition.

Ingen antikvarisk bedömning används för lämningar som blivit helt borttagna genom en arkeologisk undersökning eller förstörda. Inget skydd enligt kulturmiljölagen kvarstår. Lämningar som endast är kända via kartmaterial, skriftlig eller muntlig källa och inte har kunnat återfinnas i fält kan inte heller ha en antikvarisk bedömning.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING.....	7
INLEDNING OCH SYFTE.....	7
TOPOGRAFI, FORNLÄMNINGSBILD OCH HISTORIK.....	8
GENOMFÖRANDE.....	10
RESULTAT.....	12
SLUTSATS.....	13
REFERENSER.....	14
ADMINISTRATIVA UPPGIFTER.....	15

Figur 1. Undersökningsområdet markerat på Terrängkartan, skala 1:50 000.

SAMMANFATTNING

Arkeologikonsult har i augusti 2019 på uppdrag av Länsstyrelsen i Västmanland utfört en arkeologisk undersökning av stensträngen KMR L2003:9957 (Västerås RAÄ 317:1) samt omgivande ytor; i samband med ny dragning av motionsspår igenom

stensträngen. Den totala längden på stensträngen är ca 100 meter i nordöstlig-sydvästlig riktning, varav 4,8 meter undersöktes. Konstruktionen var enskiktad och flerradig samt låg direkt på en bergkäll. Inga jordlager eller fynd påträffades.

INLEDNING OCH SYFTE

I samband med att Västerås stad planerar en ny dragning av motionsspår genom Råbyskogen (figur 1) undersökte Arkeologikonsult stensträngen L2003:9957 (tidigare Västerås RAÄ 317:1), som kom att påverkas av spårdragningen. Syftet var att dokumentera och försöka datera fornlämningen, ta tillvara fornyfynd samt att sätta den undersökta stensträngen i relation till omgivande hägnadssystem (figur 2).

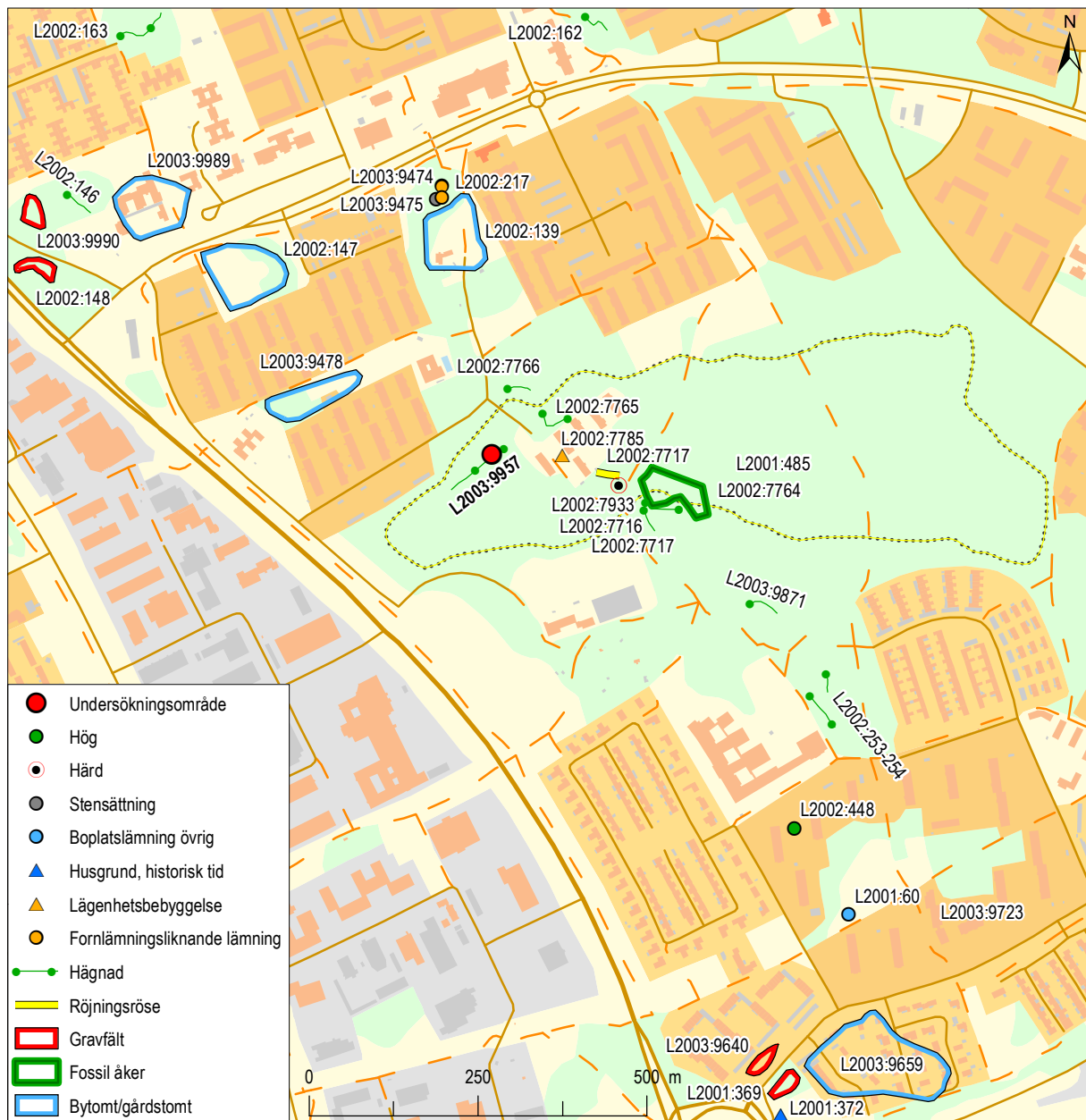
Detta för att tillföra kunskap med relevans för Länsstyrelsen, forskningen och allmänheten om bebyggelsestruktur och ekonomiska, samt sociala förhållanden under järnåldern, i både ett regionalt och lokalt perspektiv.

I den efterföljande texten anges endast KMR-nummer och inga äldre RAÄ-nummer.

Figur 2. Den undersökta stensträngen dokumenteras och karteras sedan med hjälp av GPS. Foto från sydöst.

TOPOGRAFI, FORNLÄMNINGSBILD OCH HISTORIK

Figur 3. Undersökningsområdet, samt närliggande fornlämningar markerade på Fastighetskartan, skala 1:10 000.

Undersökningsområdet ligger i den västra delen av Råbyskogen ibland gran- och tallskog. Bostadsområdena Råby, Vetterstorp, Hammarby och Bäckby samt tillhörande skolor och idrottsanläggningar omgärdar idag undersökningsområdet. Fågelvägen är det ca 2,8 km till Västerås centrum i östlig riktning.

Området kring dagens Råby steg successivt ovan vatten via landhöjningens effekter under bronsåldern, till att idag ligga cirka 25–30 meter över havet. Fornlämningsbilden präglas primärt av stensträngar och den undersökta stensträngen har troligtvis ingått i ett större hägnadssystem ibland dessa (figur 3).

Inom området återfinns även ett stort inslag naturliga moränblock och ändmoräner. Dessa går delvis ihop med stensträngarna, varav det kan vara svårt att skönja vad som är naturliga formationer, konstruktioner eller ett medvetet nyttjande av naturen (figur 4).

Vid en tidigare arkeologisk utredning i området (Lindberg 2011) har två härdar, en rest av fossil åker samt röjningsrösen påträffats. Utifrån tidigare undersökningar och fornlämningsbild har området tidigare tolkats som ett utmarksområde för till exempel bete (Lindberg 2011:11). I ett vidare perspektiv återfinns flertalet järnåldersgravfält bestående av runda stensättningar samt en hög och en ensamliggande stensättning i området. Delar av dessa har rimligtvis varit i bruk parallellt med stensträngsbebyggelsen. Undersökningsområdet anknyter således till en större järnåldersbebyggelse.

Flertalet historiska bytomter omgärdar undersökningsområdet, varav en del även har medeltida anor. Ortnamnen Råby, (Raby 1291) Kumla, (Cumblum 1291) och Hammarby, (Hammarby 1440) omnämns i skriftliga källor från tiden, och är alla spår av den medeltida bebyggelsen (Bellander 1869:41).

Under 1700-talet återfinns ingen markerad bebyggelse i undersökningsområdets närhet från kartmaterialet. Vid den kartstudie som gjordes inför utredningen (Lindberg 2011) framkom det att torpet Lugnet, L2002:7785, etablerades ca 50 meter öster om undersökningsområdet under andra halvan av 1800-talet. Från häradskartan år 1905–1911 syns även en bit tillhörande åkermark till torpet. Denna åkermark är troligen den fossila åker som påträffades vid utredningen. På ekonomiska kartan från 1961 är torpet borta (Lindberg 2011:6, Lantmäteriet).

Figur 4. Endast en del av stensträngen berördes av undersökningen. På bilden syns ett av de södra partierna, fotograferat från nordöst.

GENOMFÖRANDE

Figur 5. Stensträngen innan avbanning, fotograferat från nordöst.

Fältarbetet utfördes den 30 augusti 2019. Fem större mossbeksädda stenar syntes ovan jord innan arbetet inleddes (figur 5). Lämningen och den omkringliggande ytan togs fram i sin helhet med hjälp av maskinstöd samt för hand för att fastställa dess utformning och utbredning. Totalt avtorvades en yta på cirka 18 m². Direkt under torven framkom en större berghäll både runt omkring, samt under stensträngen. Schaktet drogs ut ca 2,5 meter åt nordväst och 1,7 meter åt sydöst samt 0,7 meter åt sydväst från

stensträngen (figur 6). Då inga jordlager påträffades ritades inte någon profil. Den framtagna lämningen och schaktet mättes in med GPS och beskrevs skriftligen. Innan och efter avtorvning användes metall-detektor. Efter avslutad undersökning lades schaktet igen. Lämningen bestod primärt av fem större stenar. Dessa placerades nordöst om undersökningsområdet, ca 1 meter norr om, och i samma riktning som fortsättningen av stensträngen.

Figur 6. Planritning över undersökningsområdet med schakt och stensträng, skala 1:50

RESULTAT

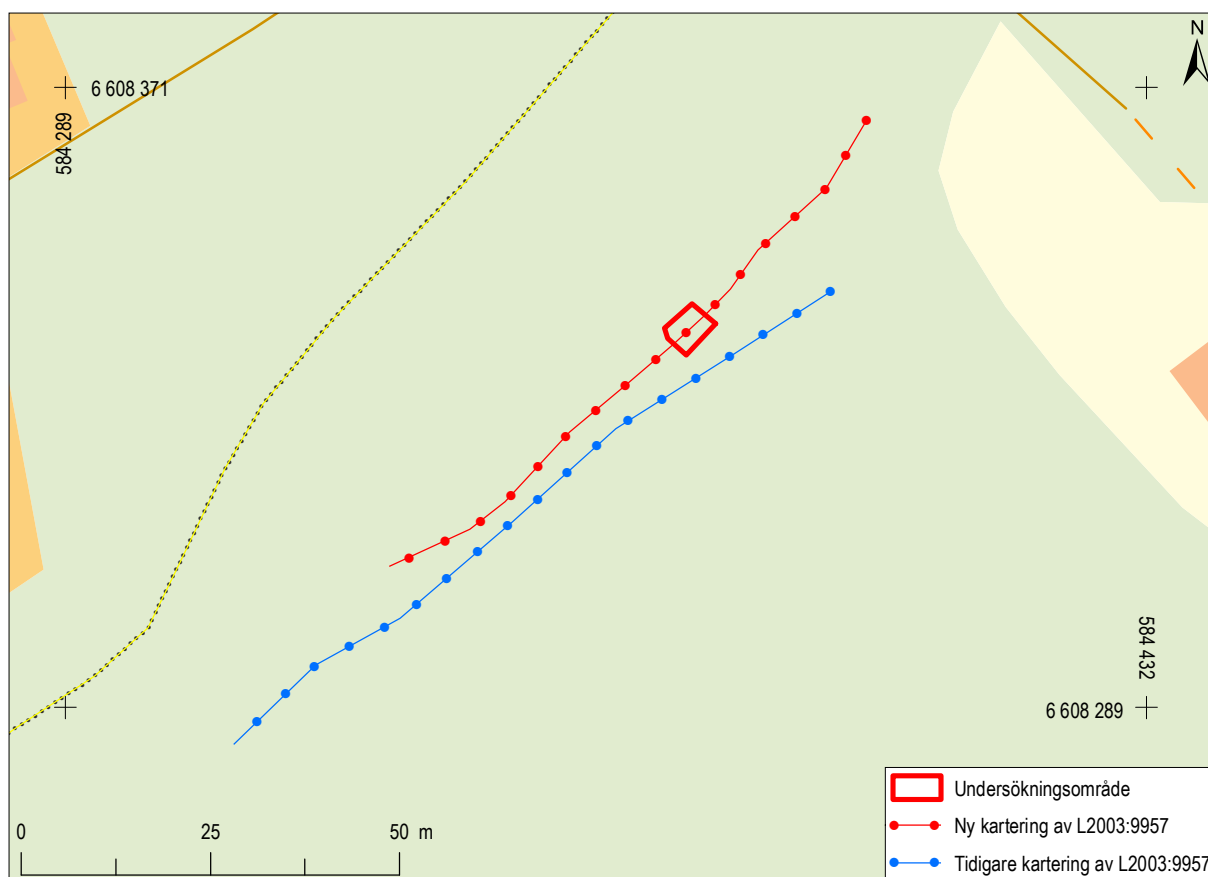
Då lämningen låg direkt på en berghäll kunde den inte dateras stratigrafiskt eller med naturvetenskapliga metoder. Inga spår av markanvändning eller resursutnyttjande på respektive sida av stensträngen kunde urskiljas. Inga jordlager påträffades under grästorven innan berghällen framkom. Vid metall-detektering framkom endast recenta fynd i form av en elpropp och en patronhylsa.

Totalt framkom fem större stenar cirka 0,4 – 0,6 meter, tre mindre stenar ca 0,2 – 0,3 meter, samt flertalet mindre stenar. Sammantaget bestod stensträngen av endast ett skikt med stenar som delvis låg i flera rader (figur 7).

Lämningen var sedan tidigare känd och registrerad i Fornsök. Efter den GPS-inmätning som gjordes vid undersökningen framkom det att den tidigare registrerade utbredningen var något felaktig. En ny utmärkning för L2003:9957 gjordes således, cirka fyra meter norr om den tidigare utmärkingen (figur 8).

Figur 7. Stensträngen L2003:9957 framtagen, fotograferat från sydöst.

Figur 8. Ny kartering för L2003:9957, skala 1:1000.

SLUTSATS

Arkeologikonsults delundersökning av stensträngen L2003:9957 bekräftade den tidigare beskrivningen av lämningen som en primärt enskiktad och flerradig stensträng som ställvis är enkelradig. Ingen lagerföljd framkom varav stensträngen inte kunde dateras stratigrafiskt eller med naturvetenskapliga metoder. Inte heller funktionen gick att avgöra, då lämningen låg direkt på en berghäll kan det dock uteslutas att stensträngen har använts som en avgränsning för odlingsmark.

Om det har funnits odlingsmark som varit samtida med stensträngen i området, kan denna möjligen spåras österut. Den fossila åkermarken som där påträffats tillhör dock troligen torpet Lugnet (Lindberg 2012:6). Platsen kan likväl ha nyttjats

som odlingsmark redan under forntiden, då den avgränsas tydligt åt väst av stensträngarna L2002:7819 och L2002:7716 (figur 2). Söder om dessa lämningar återfinns ytterligare tre partier stensträngar, samt ytterligare två stycken åt norr. Möjligen har dessa stensträngar nyttjats tillsammans med den undersökta stensträngen. Eventuellt ingår alla dessa stensträngar i en större hägnad som avgränsas i norr av L2003:9957. Möjligen var syftet av att använda området söder om L2003:9957 som betesmark, där stensträngarna använts för att hägna in odlingsmarken; och skydda den från betande djur (Ericson & Strucke 2008:51ff). Denna yta är i sin tur tydligt avgränsad från de gravfält och bytomter som återfinns norr om den undersökta stensträngen (figur 2).

REFERENSER

BELLANDER, O. R. 1869. *Anteckningar om Westmanlands härad i forna tider; jämte tvänne bihang*. Köping

ERICSSON, A. & STRUCKE, U. 2008. Att hägna med stenmurar. En studie av stensträngsbygder i Mälarskapskapen. *Hem till Jarlabanke: jord, makt och evigt liv i östra Mälardalen under järnålder och medeltid*. Lund, s. 48–90

LINDBERG, K.F. 2012. *Utmarkslämningar vid Kornknarren: Västmanland, Västerås stad, Kornknarren 1, Västerås 2:14, Västerås 2: 64, Västerås 4:3 : arkeologisk utredning, etapp 1 och 2*. Hägersten: Arkeologiska uppdragsverksamheten (UV Mitt), Riksantikvarieämbetet

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Arkeologikonsults projektnr:	3289
Länsstyrelsens diarienummer:	431-2484-2019
Länsstyrelsens beslutsdatum:	2019-08-09
Företagare:	Västerås stad
Uppdragsnr i KMR:	201900885
Län:	Västmanland
Landskap:	Västmanland
Kommun:	Västerås
Socken:	Västerås
Fastighetsbeteckning:	Västerås 4:3
Berörda fornlämningar:	Lämningsnr: L2003:9957 RAÄ-nr: Västerås RAÄ 317:1
Typ av undersökning:	Arkeologisk undersökning
Undersökningstid, fältarbete:	30 augusti 2019
Koordinatsystem:	SWEREF 99 TM
Höjdsystem:	RH 2000
Projektledare:	Amanda Jönsson
Rapportansvarig:	Daniel Matsenius
Fältpersonal:	Amanda Jönsson, Daniel Matsenius
Planer och layout:	Matilda Nohrstedt
Kvalitetsgranskning:	Amanda Jönsson
Fynd	Inga fynd tillvaratogs

Fornminnesregistret (FMIS) stängdes ner 1 januari 2019 och har ersatts av Kulturmiljöregistret (KMR). I denna rapport hänvisas till lämningsnumren i KMR i kartor och text.

Rapporter från Arkeologikonsult 2020:3289